

## כא:

**עין משפט**‏ **נר מצוה**

**נא** א מיי פֿײַר מ׳ה׳לִי אױסיר ציאה ה׳ל א סמג לאזין קט טוש״ע אה״ע פֿי כב סעף 6:
**גב** ב מיי שס הלכה ג טוש״ע שס סעף 3:
**גג** ג מיי פֿײַר מ׳ה׳ל מלכים ה׳ל ג סמג לאזין רכז:
**גד** ד מיי שס הלכה ג סמג שס:
**גה** ה מיי שס הלכה א ופֿי׳ מ׳ה׳ל ק״מ ה׳ל 3:
**גו** ו מיי פֿײַר מהלכות מלכים הלכה ג סמג לאזין רכח:
**ז** [מיי פֿײַר מ׳ה׳ל אמות הל״ג טוש״ע אה״ע פֿי עו סעי׳ ו]:

**גז** ח מיי פֿײַר מ׳ה׳ל מלכים ה׳ל א סמג שנין כ:
**גה** ט מיי פֿײַר מהלכ׳ ק״מ הלכה א סמג שנין ד טוש״ע י״ד פֿי ער סעף 6:

**גנ** י מיי פֿײַר מ׳ה׳ל מלכים הלכה א ופֿי׳ מהלכות ק״מ הלכה ג:

‏**מוסף רש״י**‏ ‏הובא בסוף המסכת.

‏**רבינו חננאל**‏

עריות אסור מן התורה ובייחוד דפוניה אמר רב באתא שעה גזרו על ייחוד ודפוניה גרסי׳ בגמלא בפרק עשרה יוחסין עלו מבבל. אמר רב מלקין על הייחוד ואין אוסרין על הייחוד אמר רב אסי לא אמרו אלא אייחוד דפוניה אבל אייחוד דאשת איש אין מלקין דאם בן אתא מוציא לעו על בניה: ואדוניא בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך ביקש להולבו ולא הולמתי פירות ביקש שתמלא ראשו חלל העשרה ותחישב העטרה של מלכות בראשו ולא הולמתי שזו היתה עדות לבית דוד. ומפורש בעי׳ פרק כל הצלמים אסורין כתיב ויצאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות נזר כלילאי עדות אמר רב יהודה אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתי ושאניו ראוי למלכות אינו הולמתי. מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב נשים בקדושתן ובכחותיהן פלגשים בלא קדושתן ובלא כחובת: **ל**א ירבה לו סוסים אלא כדי רכבו ופרשיו אבל בשלמים אסור. ואסיקא עובד על עשה ועל לא תעשה על כל סוס בטל נסמך וזהב לא ירבה לו. אלא כדי ליתן אפסוניה. ירושלמי ר' יהושע בן לוי אמר ובלבד אפסוניה של שנה זו בלבד פיי אפסוניה והוצאת המאכל וכסות. לא ירבה לו נשים. המלך מוזהר להתרבות אבל לא להרבות. ויהי לשלמה ארבעים אלף אורות סוסים וכתיב קרא אחרנא ארבעת אלפים אורות סוסים ופירשני ארבעים אלף איסטבלאות כל אחת היו בה ד' אלפים סוסים אם ארבעת אלפים

**סוסים** **למה** **ל**י. פי' דמשמע תרי הכי גרסינן אי לא כתיב אלא סוס

סוסים והדר סוס לחלק על כל אחד פי' אי כתיב סוס גבי לא ירצה

הוא אמינא על סוס אחד בטל הוא עובד כדמוכח קרא דהרבות סוס ומי"מ לכמה סוסים ליכא אלא חד לאו לכך שינה הכתוב לעצור על לא תעשה על כל סוס וסוס ויש ספרים משוששים דגרסי לעצור צעשה ולא תעשה פי' לא ירצה סוסים למה לי כלל ולא יתכן דלמען הרבות סוס לאו עשה הוא אך קאי אלאו דלא ישיב: **כתב** **ל**יבונאה. י"מ כזה שהאות נעשית מן הלצן שממלאין החלק דיו והכתב נעשית מחליו מנייר חלק ולא נהירא דלין זה כתב דהוי חק תוכות <sup>(א)</sup> וחק ירכות דאמרינן בגיטין (דף כ.) אין כתב לגבי גט וכי הכי דגבי גט אינו כתב גבי ספר תורה נמי אינו כשר ועוד אמאי לא כהלן כתבא למקרי (דניאל ה) הרי לא נשתנה כתיבת האותיות כלל ור"ת פי' דשם מקום רישמא ליצוניה וכותצין זו כתב משונה:

ארכזעים

כנגדו שנאמר והיתה עמו<sup>5</sup> והיתה **עמו** וקרא בו כל ימי חייו: **גמ'** תנו רבנן **ל**א ירבה לו סוסים יכול אפילו כדי רכבו ופרשיו תלמוד לומר לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי רכבו ופרשיו הא מה אני מקיים סוסים סוסים הבטלנין מניין ושאפילו סוס א' והוא בטל שהוא בלא ירבה ת"ל למען הרבות סוס וכי מאחר דאפילו סוס אחד והוא בטל קאי בלא ירבה סוסים למה לי לעבור בל"ת על כל סוס וסוס טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי ה"א אפילו כדי רכבו ופרשיו נמי לא לא צריכא לאפושיו: וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אספניא: ת"ר וכסף וזהב לא ירבה לו יכול אפילו כדי ליתן אספניא ת"ל לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי הוה אמינא אפילו כדי ליתן אספניא נמי לא לא צריכא להרווחה השתא דאמרת לו לדרשה לא ירבה לו נשים מאי דרשת ביה ולמעוטי הדיוטות רב יהודה רמי כתיב ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו וכתיב<sup>7</sup> ויהי לשלמה ארבעת אלפים <sup>(א)</sup> (ארוות) סוסים הא כיצד אם ארבעים אלף איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ד' אלפים ארוות סוסים ואם ד' אלפים איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארוות סוסים <sup>(א)</sup> (רבי) יצחק רמי כתיב אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה וכתיב<sup>9</sup> ויתן <sup>(א)</sup> שלמה את הכסף בירושלים כאבנים לא קשיא כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה כאן אחר שנשא שלמה את בת פרעה אמר רבי יצחק בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שירטון ועליו נבנה כרך גדול שברומי<sup>י</sup> ואמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם כתיב לא ירבה לו נשים אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וכתיב<sup>3</sup> לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתיב ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו': וכותב ספר תורה לשמו: תנא ובלבד בשל אבותיו אמר<sup>ד</sup> (רבא) אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר<sup>12</sup> ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אביי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא לא צריכא לשתי תורות וכדתניא וכתב לו את משנה וגו' כותב לשמו <sup>(א)</sup> שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו <sup>(א)</sup> (עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט) אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנאמר והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקראות בו אמר מר זוטרא ואיתימא מר עובקא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי בידרו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי מאי כתב עברית אמר רב חסדא כתב ליבונאה תניא רבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתניתן תורה על ידו לישראל אילמלא<sup>(א)</sup> (לא) קדמו משה במשה הוא אומר ומשה עלה אל האלהים בעזרא הוא אומר<sup>16</sup> הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמור כאן תורה אף עלייה האמור להלן תורה במשה הוא אומר ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים בעזרא הוא אומר<sup>18</sup> כי (ב) עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' (אלהיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה על ידו הכתב שנאמר

## בהן גדול פרק שני סנהדרין

**על הייחוד**. דאשת איש ועל הפנויה: **שצקש** **לחולמו ולא הולמסו**. שמשצב צראשו כתר מלכות ולא הולממו לפי שהיה שרביט של זהב בתוך חללה מדופן לדופן ואינה מתיישבת צראשו אלא למי שיש לו חריץ צראשו והיא עדות לבית דוד שכל הראוי למלכות הולממו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולממו: **מאי רבנסי**. <sup>(א)</sup> דחמשים איש לבן מלך: **נעולי טחול וחקוקי כפופ הרגלים**. נעולי טחול על ידי סס שהטחול מכזידו לאדם וחקוקי כפות הרגלים אין צמר צפרסותיהם ורגלים על הקושים ועל הצקצקין ואינן חקוקין: **מתנב' אספניא**. שזר חיילות מדי שנה בשנה הנכנסין והיוצאין עמו כל השנה: **גמ'** לו. משמע להרחיב דעמו ולהגדיל צרכיו<sup>(א)</sup> סוסים: הסוסים צאים מממרים לארץ ישראל ויכרך לשלום שלומים לקנות לו סוסים ועובדים בלא תוספו לראותם עוד עד עולם (שמות יד): **צעשה ולא פעשה** לא גרסינן: **הוה אמינא אפילו כדי רכנו לא**. צתמייה. מלכות בלא רכב ופרשים מי חשיבא: **לאפושי**. רכב ופרשים וסוסים לרכוב צהרווחה ולא צתמסו. **ליא** לאפושי גרסינן כשרוכב סוס אחד ומוסף סוס אחד אאלו צדי ורוכב פעס על זה ופעס על זה להרגיע את חצירו: **להרווחה**. שלא לזמנא ואס יטערך לשכור עוד חיילות שיהיה מזוי צידו: **למעוטי דיוטעות**. דמותרין להרבות נשים: **אלטנלאות**. צית גדול למדור הסוסים: **ארוות**. הצדלה צין שורה לשורה על פני הצית: **לאצניס**. חשיב מיהא פורתא: **לא נסגלו טעמי סור**. כנון למה נאסרה לציטת שעטנו ואכילת חזיר וכיוצא בזה: **לשתי סורות**. הא דשאני מלך מהדיוטות דאילו היה הדיוט סגי ליה צמדא ומלך צעי תצמי: **משנה**. שנים צמסמע: **רכב עברי**. של צני עבר הנסה: **ליצוניה**. אומיות גדולות כעין אותן שכומצין צקמיעות ומנוחות: וכתב

אלף ארות סוסים למרכבו ושנים עשר אלף פרשים: מלכים א ה ו ויהי לשלמה ארבעת אלפים אריות וסוסים ומרכבות ושנים עשר אלף פרשים וציתים בצרי הרקב ונעם המלך בירושלם: דברי הימים ב ט כה 8. וכל כלי משקה המלך שלמה נהב וכל כלי בית יצר הלבנן נהב סגור אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה: דברי הימים ב ט כ 9. ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים ואת הארזים נתן פסקמים אשר בשפלה לרב: מלכים א י כו 10. ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרִי אלהים אחרים ולא היה לבבו שלם עם ה' אלקיו כלבב דוד אביו: מלכים א יא ד 11. ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ונאה וכן לכל מלכי החמים ולמלכי ארם בדם יצאו: מלכים א י כט 12. ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפהם למען תזכיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: דברים לא יט 13. והיה כשכתבו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלויים: דברים יז יח 14. שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט: תהלים טז ח 15. ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר בה האמור לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: שמות יט 16. הוא עזרא עלה מבבל והוא ספר מזהר בתורת משה אשר נתן ה' אלהי ישראל ונתן לו המלך פיר ה' אלקיו עליו כל בקשות: עזרא יז 17. ואתי צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם חקים וישראל ונתן לו המלך פיר ה' אלקיו עליו כל בקשות: עזרא יז 18. פי עזרא הכין לבבו לקדוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט: עזרא י

מסורת הש"ס

(א) ע"ז לו: קידושין פ: ע"ש, (ב) ע"ז מדי, (ג) נעניקין ערך חלס ג' גרם חולממו אלב בערך הלס גרם כדהכא, (ד) ע"ז שס ע"ש, (ה) גיזיר הערוך אפסניא שכן צלשון יון קורין הולאה אפסניא וכן לעיל יח: איתא אפסניא, (ו) ג'יל אריות, (ז) ג'יל רב, (ח) ג'יל המלך, (ט) שבת ט: י, (י) נכסאי: של רומי, (יא) ומוספי פ"ד, (ל) ג'יל רבא, (מ) לקמן כב, (נ) רש"ל מ"ו, (ס) ומוספי פ"ד, (ע) נע' מוס' מגילה כא, (פ) בס"פ: ולהגדיל צרכו,

❧

**גליון הש"ס**

**גמ'** לעבור בלא תעשה על כל סוס וסור. קשה לי דמג'ל זה דלא ישיב הייט שמא ישיב דלמא הוא בלאת צ' לאזין ירבה לו סוסים דהיינו הרבה סוסים אפי' בלא שיעיב העם למגרים ואח"כ הוא לאו צפני עולמו דלא ישיב העם מצרימה למען הרבות אפי' סוס אחד דנלא"ה מותר לידר למגרים שלא לקנות שבתו ש כמי"ש הרמז"ס אלב בשביל להרבות סוס אחד לא ישיב מגרים או דמתלה אמר לא ירבה לו היינו אלב מנהג למרכמו ופרשיו. אלב לא ישיב ממזימה למען הרבות סוס ולא נקט לו לזהשיב ממזימה אסור אפי' להרבות סוס למרכמו:

❧

**הגהות הב"ח**

(א) גמ' הוא אומר כי הבין עזרא לבט: (ב) רש"י ד"ה מאי רבותיה שרצים המרשים: (ג) תוס' ד"ה כתב וכו' חק מכות דאמרי כ"ל ומיבט וחק יכסת נמחק:

❧

**תורה אור השלם**

- פי' יסיתך אֶדְדֵּךְ בן אפק או בֶּנְךָ או בֶּנְךָ או אִשְׁתְּ דִּיךָ או רַעַךְ אֲשֶׁר בְּנִשְׁפָּךְ בִּסְתֵּר לֹאִמְרָ לִבְךָ וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתָ אֹתָהּ וְאֲבֹתֶיהָ: דברים יג ז
- וְאֲדֹנִיָּה בֶן חֲגִית מוֹנָשָׁא לְאֹמֵר אֵינִי אִמְלִיךָ וְעַשֵׂה לוֹ רִכָּב וּפְרָשִׁים וְחֻמָּשִׁים אִישׁ רִצָּה לִפְנֵיהֶּ מַלְכִּים א א ה 1. רַק לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יִשְׁבֹּב אֶת הָעָם מִצִּרְיָתָהּ לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וְיִן אֹמֵר לָכֵם לֹא תִסְפָּן לְשׁוֹב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד: דברים יז טז
- וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים וְיִסֹּר לִבְבּוֹ וְכִסְף וְהָיָה לִי רִבְּה לוֹ מֵאֹד: דברים יז יז
- וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָתָהּ אֵת ה' אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם: דברים יז יט
- וְהָיָה לְשִׁלְמָה אֲרֻבַּעַת אֲרִיֹּת אֲרִיֹּת מִשְׁקֵל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה נֶהָב וְכָל כְּלֵי בֵית יֵצֵר הַלְבָנָן נֶהָב סִגְרֵי אֵין כֶּסֶף נֶחֱשֶׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְמֹאֲמָה: דברי הימים ב ט כ 9. ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים ואת הארזים נתן פסקמים אשר בשפלה לרב: מלכים א י כו 10. ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרִי אלהים אחרים ולא היה לבבו שלם עם ה' אלקיו כלבב דוד אביו: מלכים א יא ד 11. ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ונאה וכן לכל מלכי החמים ולמלכי ארם בדם יצאו: מלכים א י כט 12. ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפהם למען תזכיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: דברים לא יט 13. והיה כשכתבו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלויים: דברים יז יח 14. שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט: תהלים טז ח 15. ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר בה האמור לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: שמות יט 16. הוא עזרא עלה מבבל והוא ספר מזהר בתורת משה אשר נתן ה' אלהי ישראל ונתן לו המלך פיר ה' אלקיו עליו כל בקשות: עזרא יז 17. ואתי צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם חקים וישראל ונתן לו המלך פיר ה' אלקיו עליו כל בקשות: עזרא יז 18. פי עזרא הכין לבבו לקדוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט: עזרא י

ומשפטים לעשתכם אתם כארץ אשר אתם עבדים שמה לרשתם: דברים יד י